

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 5.07.2012 nr 4-3-64-12
Õiguskantsler 15.08.2012 nr 9-2/121094/1203853

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses
Kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1 põhiseaduspärasus**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite tsiviilasja 2-12-24487 raames arvamust hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsiooni vastavusest Eesti Vabariigi põhiseadusele (Põhiseadus või PS).

Leian, et konkreetse normikontrolli raames oli hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon vastuolus PS §-s 15 ettenähtud igäühe kohtusse pöördumise õiguse ning §-s 11 sisalduva proportsionaalsuse põhimõttega osas, mis nõudis 350 000 eurot maksva hagihinna puhul riigilõivuna 14 060,56 euro tasumist.

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalune säte

Riigilõivuseadus (hagi esitamise ehk 21.06.2012 seis)

„§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
319 558,24	12 782,32
383 469,89	14 060,56

“

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Harju Maakohtu arvates on asjassepuutuvaks sätteks hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon, mis nägi ette riigilõivu määra hagi esitamiseks.

2. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral.

3. Praegusel juhul tuleneb 14 060,56 euro suuruse riigilõivu tasumise kohustus hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioonist, mis määras, kui suurt riigilõivu tuleb maksta 350 000 eurose hagihinna korral. Kui nimetatud normid oleksid olnud Põhiseadusele mittevastavad, hagilt 14 060,56 euro suurust riigilõivu tasuda ei tuleks.

4. Seega on praegusel juhul **asjassepuutuv sätte hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon** osas, milles see nägi ette kohustuse tasuda riigilõivu 14 060,56 eurot.

5. Harju Maakohus algatas põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 9 lg 1 järgi. Lisaks määras maakohus oma 22.06.2012 määrusega hagejale alates 01.07.2012 kehtima hakanud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 (ehk veel jõustumata õigust) eeskujuks võttes tasuda tulevaks riigilõivu määraks 2 500 eurot.

6. Riigikohus on varasemalt selgitanud, et selline kohtu tegevus on õigustatud vajadusest tagada menetlus mõistliku aja jooksul ja võimaldada kohtuasja edasi menetleda ning jõuda ka tsiviilasjas põhimenetluses sisulise lõpplahendini. Samas on Riigikohus mõõnnud, et kuigi olukord, kus kaebuselt pole enne menetlusse võtmist riigilõivu tasutud, on ületatav, tuleks seda siiski vältida, kuna see ei taga menetlusosalisele mh selgust selles, kui palju on vaja kaebuse esitamisel riigilõivu maksta, ja ei võimalda sellest tulenevalt otsustada, kas loobuda kaebuse esitamisest või mitte.¹

7. Eelmises lõigus nimetatud Riigikohtu konservatiivset seisukohta ei toeta siiski viimase aja kohtupraktika, kus madalama astme kohtud on samaaegselt seaduse põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisega ise määranud nende hinnangul põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määra ja seda enne Riigikohtu vastavat seisukohta. Minu hinnangul on selline kohtupraktika kaugenenud seadusandja määratletud põhimõttest, mille kohaselt on riigilõivu suurus küll kohtumenetluse käigus korrigeeritav, kuid selle nõudmine ja tasumine enne asja sisulist lahendamist on seaduse absoluutne nõue ja sellisena menetlusosalistele ettenähtav ning nende võrdset kohtlemist tagav.² Seejuures tuleb nõuda Põhiseadusega kooskõlas oleva riigilõivusumma tasumist.

8. Mõõnan samas, et juhul, kui madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv on mõõdupärase suurusega (on hagi esitamise seisu hetkel majanduslikult põhjendatud ja eesmärgipärane), võib mõista kohtu aktiivsust ja menetlusökonomilist kaalutlust jätkata kohtumenetlust vaatamata põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisele. Täielikult probleemivabaks ma sellist madalama-

¹ RKPJKo 01.11.2011 [3-4-1-17-11](#), p 18.

² Välja arvatud riigilõivuseaduses ettenähtud lõivu tasumisest vabastamise juhud.

astme kohtute väljakujunenud praktikat siiski ei pea; seda nendel juhtudel, kui tekib kahtlus kohtu määratud nn uue riigilõivu määra põhiseaduspärasuses (nt juhul, kui see erineb märkimisväärselt alates 01.07.2012 jõustunud varasemaga võrreldes tunduvalt väiksemast riigilõivu määrast või määrast, mille suuruse on Riigikohus varasemalt lugenud ülemäära kõrgeks). Nii pean võimalikuks lahendust, kus kas konkreetsel või ka muul sarnasel juhtumil võib Riigikohus lõpuks leida, et ka madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv ei ole põhiseaduspärase suurusega (või siis leida, et asjassepuutuva riigilõivu suurus on siiski põhiseaduspärane).

2. Normikontrolli põhjendatus, RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsiooni vastavus Põhiseadusele

9. Harju Maakohtu algatatud konkreetne normikontroll on põhjendatud juhul, kui Põhiseadusega on vastuolus hagi esitamise hetkel (21.06.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon osas, mille kohaselt oli tsiviilasja hinna puhul 350 000 eurot hagi esitamisel riigilõivu määr 14 060,56 eurot.

10. Esitasin 11.05.2012 Riigikohtule arvamuse nr [9-2/120618/1202188](#) RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsiooni Põhiseadusele vastavusele osas, mille kohaselt tuli hagi esitamisel tsiviilasja hinna puhul 511 293,18 eurot tasuda riigilõivu 16 617,02 eurot. Samuti esitasin 11.05.2012 Riigikohtule arvamuse [9-2/120619/1202189](#) sama regulatsiooni osas, mis nõudis 1 000 000 eurot maksva hagi hinna puhul riigilõivuna 30 000 euro tasumist. Asusin mõlemas arvamuses seisukohale, et konkreetsel juhul oli riigilõivu suurust ettenägev õiguslik regulatsioon PS § 15 lg 1 lausega 1 ning PS §-ga 11 vastuolus. Teatavasti tunnistas ka Riigikohus nimetatud riigilõivu määra reguleerivad õigusnormid põhiseadusevastaseks (Riigikohtu vastavad otsused asuvad õiguskantsleri arvamuste juures).

11. Leian, et konkreetse kohtuasja puhul on tegemist eelmises lõigus nimetatud juhtumitega võrreldes samas suurusjärgus oleva riigilõivumääraga, mistõttu ei pea ma vajalikuks eraldi analüüsi esitada, vaid minu viidatud arvamustes toodud käsitlused ja seisukohad laienevad ka käesolevale juhule. Samuti kehtivad minu hinnangul konkreetse juhtumi riigilõivu suuruse hindamisel seadusandja kaalutlused Riigikogus 06.06.2012 (ehk enne käesolevas kohtuasjas hagi esitamist) vastu võetud ning 01.07.2012 jõustunud varasemaga võrreldes tunduvalt madalamate riigilõivumäärade kehtestamisel.³ Uute riigilõivude suurused peaksid vastama kaasaja ehk 2012. aasta Eesti ühiskonna ja majanduse oludele ning saavutama seejuures soovitud eesmärgid. Teatavasti võttis ka Harju Maakohus uue ja kohtumääruse tegemise hetkel veel jõustumata riigilõivu suuruse aluseks oma 22.06.2012 määruses põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määramisel.

12. Kokkuvõtvalt märgin, et:

- kuna PS § 15 lg 1 lauses 1 sisalduva kohtusse pöördumise õiguse näol on tegemist ühe Põhiseadusega kõrgeimat kaitset vajava õigusega, saab selle kasutamist piirata üksnes mõni teine sama tasandi õigus või Põhiseaduse järku väärtus. Seetõttu pean selle õiguse piiramist lubatavaks üksnes menetlusökoonoomia eesmärgil;
- eeltoodu kehtib ka tsiviilkohtumenetluse jaoks, kus üle erahuvide seisab avalik huvi, et kohus teeks õigeid ja õiglaseid otsuseid, kuna just tsiviilkohus näitab kätte normaalse elu ja vaidluse rahumeelse lahendamise piirid (vs. omakohus), kindlustab seeläbi õiglust, korda ja julgeolekut;

³ [Riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus](#)

- riigilõiv on üksnes üks komponent paljudest sujuva kohtumenetluse saavutamisel;
- riigilõiv on olemuslikult üksnes piirang, mitte aga takistus kohtusse pöördumisel;
- riigilõivu suuruse määratlemisel 2012. aastal on 2008. aasta seisuga või nn lähima regulatsiooni põhimõttega võrreldes kohasem arvestada alates 01.07.2012 jõustunud riigilõive, mille suurused peaksid vastama kaasaja Eesti ühiskonna ja majanduse oludele;
- riigilõivuna 14 060,56 euro tasumise nõue riivab samaaegselt ka muude põhiõiguste ja –vabaduste kasutamist (nt omandiõigust ja ettevõtlusvabadust), mistõttu on riive nende kasutamisele intensiivne;
- riigilõiv 14 060,56 eurot on ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.

Leian, et kuni 30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon, mille kohaselt tuli 350 000 eurot maksva hagihinna puhul tasuda riigilõivuna 14 060,56 eurot, oli vastuolus PS §-s 15 ettenähtud kohtusse pöördumise õiguse ning §-s 11 sisalduva proportsionaalsuse põhimõttega.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder